

Fenòmens suprasegmentals o prosòdics

Fenòmens suprasegmentals (I): accent

Suprasegment = categoria fonètica que afecta més d'un segment

Suprasegments- d'una banda, organitzen el discurs i marquen la seva partició i, d'altra banda, ajuden a expressar l'objectiu comunicatiu del parlant, ja que es tracta d'elements de modalitat.

Accent= suprasegment que afecta el domini de la síl·laba i, més concretament, el nucli sil·làbic. Els seus àmbits de referència són les altres unitats segmentals superiors: el mot i la frase. Es manifesta com la percepció d'una major prominència de la síl·laba afectada —accentuada— respecte a la resta de síl·labes del mot o de la frase —inaccentuades. La síl·laba accentuada resultat d'una major durada (temps), intensitat (amplitud) i altura tonal (freqüència).

Fenòmens suprasegmentals (I): accent

- ▶ **Accent de mot:** fa més prominent una sí·l·laba damunt les altres. La sí·l·laba forta es pronuncia amb la vocal allargada i un to més agut.
- ▶ **Accent de frase:** sí·l·laba tònica més prominent en una seqüència de mots. Normalment és darrer mot accentuat d'una frase enunciativa.
- ▶ Exemples:
 - ▶ *Accents de mot: El president viatjarà a Londres,*
 - ▶ *Accent de frase: El president viatjarà a Londres.*
- ▶ Els mots àtons, com l'article *el* i la preposició *a* de la frase anterior, recolzen en un mot tònic (*president* i *Londres*, respectivament). Són els mots anomenats *clítics*.
- ▶ Hi ha mots amb dos accents. El primer és un accent secundari i el segon és l'accent de mot:
 - ▶ Compostos (*celobert*, *portaveu*)
 - ▶ Mots derivats amb prefix tònic (*sobrecàrrega*, *anticapitalista*)
 - ▶ Adverbis en *-ment*, com *fàcilment*

accent de mot

Accent que presenta una determinada síl·laba dins un mot. També es coneix com a *accent lèxic*, i pot ser *fix* —com en francès o txec— o *variable / lliure* —com en català o castellà, llengües que tenen mots esdrúixols o proparoxítons, plans o paroxítons i aguts o oxítons. En aquest darrer cas, l'accent pot tenir un efecte contrastiu, com en el parell de mots *surti* ['sur.ti] i *sortir* [sur'ti]. En transcripció fonètica, l'accent de mot es pot plasmar damunt del nucli sil·làbic —[kəŋˌtá]— o precedint la síl·laba tònica —[kəŋ'ta]. Cf. *accent primari* i *accent secundari*.

accent de frase

Accent més prominent d'una frase o sintagma que destaca, per tant, de la resta d'accents primaris de mot d'una determinada seqüència. Per exemple, tant al sintagma «carrer molt **estret**» com a la frase «ja t'he dit que tenim **gana**», l'accent de frase és el que se situa més a la dreta, indicat en negreta.

accent primari

Accent propi de la síl·laba més prominent d'una seqüència —per exemple, a *carre**te**ra* [kə.rə'te.rə].

accent secundari

Accent propi de la síl·laba que, tot i ser menys prominent que la de l'accent primari, ho és més que no pas la resta de síl·labes. Per exemple, en el mot *benvingut* [ˌbem.biŋ'gut], la primera síl·laba té una prominència mitjana i per això presenta un accent secundari; la segona té una prominència mínima i, doncs, resta inaccentuada; i la tercera té una prominència màxima, tal com marca l'accent primari.

Els símbols per a l'accent primari (^ˈ) i el secundari (_ˌ) se situen al davant de la síl·laba afectada, per exemple, *portafolis* [_ˌpɔrtə ^ˈfɔlis]

Posició de l'accent

Paraules **agudes** - la síl·laba tònica és en posició final: *ca-nell, es-vo-ranc, fa-nal, jer-sei, or-di-na-dor, so-par*, etc.

Paraules **planes** -la síl·laba tònica a la penúltima síl·laba: *am-po-lla, ca-di-ra, ca-len-da-ri, fi-nes-tra, pan-ta-lla, tau-la, te-lè-fon*, etc.

Paraules **esdrúixoles** -la síl·laba tònica a l'antepenúltima síl·laba (accent diacrític): *mú-si-ca, òr-fe-na, pà-tri-a, pèr-du-a, per-pè-tu-a, tí-pi-ca, Sò-ni-a*, etc.

Partícules àtones

- ▶ Algunes formes morfològiques no reben mai accent:
 - ▶ Les formes de l'article definit, article indefinit i article personal
 - ▶ Els possessius àtons (*mon-ma, ton-ta, son-sa, mos-mes, tos-tes, sos-ses*)
 - ▶ Les formes auxiliars de present d'indicatiu del verb *haver* en els temps compostos (*ha (fet), has (fet)...*)
 - ▶ Les preposicions *a, en, per, de amb*
 - ▶ Les conjuncions *i, ni, que, si*
 - ▶ Els pronoms febles, en posició proclítica i enclítica
 - ▶ Els pronoms relatius *que, qui*
 - ▶ Les contraccions *al, del, pel*

anomenem *clítics* els elements sense accent que s'ajunten amb les paraules del costat per a formar un conjunt d'accentuació, depenen d'un nucli lexical.

Fenòmens suprasegmentals (II): entonació

Sensació perceptiva de la variació accentual —això és: de to, intensitat i durada— al llarg de l'emissió del conjunt de l'oració; depèn de diversos factors:

- 1) del tipus d'estructura sintàctica
- 2) del tipus de modalitat oracional —declarativa, interrogativa, imperativa, etc.—;
- 3) de la intenció del parlant —demanar informació, suggerir, lamentar-se, etc.—;
- 4) de la distribució de la càrrega informativa en virtut d'unes funcions informatives diferents.

grup entonatiu

Seqüència de síl·labes delimitada per *pauses* —o per una inflexió tonal i una pausa— que és el domini d'una *entonació* determinada. (per exemple, la diferència dels grups entonatius determinats per la situació de *pausa*:: «El rector | porta la creu sense problemes» i «El rector Porta | la creu sense problemes»).

Fenòmens suprasegmentals (II): entonació

Successió de diferents nivells de tons (aguts i greus) al llarg d'una emissió de la parla.

Les inflexions que presenta poden ser:

Uniformes

Ascendents

Descendents

Trobem tres tipus bàsics de corbes melòdiques:

L'oració *declarativa*, amb un patró descendent;

L'oració *interrogativa*, amb un patró ascendent (o, menys freqüent, també descendent)

L'oració *imperativa*, amb un patró marcadament descendent.

Funcions de l'entonació

- Diferenciar les diverses modalitats oracionals: assenyalada la intenció del parlant, que pot ser informativa, interrogativa o imperativa. Exemples: *Aneu a votar (al col·legi electoral)*; *Aneu a votar?*; *Aneu a votar!*
- Reflectir les emocions i les actituds dels parlants: sorpresa, contrarietat, amenaça, etc.
- Seleccionar la informació més rellevant: focalització de l'element informatiu nou (el *rema*) enfront dels elements ja coneguts del missatge (el *tema*). Ex: *En Pere va guanyar la cursa, no pas en Joan!*
- Delimitar el discurs en unitats tonals per tal que l'oient pugui segmentar-lo i interpretar-lo amb més facilitat, alhora que permet desfer ambigüitats. Ex:
 - *la jove veu l'amenaça*
 - *la jove | veu l'amenaça*
 - *la jove veu | l'amenaça*

Les unitats tonals

- Una oració consta, com a mínim, d'una unitat tonal, però si és llarga hi pot haver opcionalment un nombre d'unitats més gran.
 - Una sola unitat tonal: *el Barça juga demà,*
 - Opcionalment dues unitats: *l'equip de bàsquet del Barça (|) juga demà.*
- Les fronteres entre unitats tonals s'identifiquen a partir de les inflexions tonals, que poden ser ascendents, descendents o mixtes, però no necessàriament s'identifiquen amb una pausa.
- Segons l'estil d'elocució, el nombre d'unitats d'un text pot variar: una elocució col·loquial ràpida contindrà menys unitats que una elocució acurada i formal.
- Les unitats menors es representen amb una barra vertical, (|), solen delimitar unitats tonals que consten d'un accent primari.
- Les unitats majors són representades amb dues barres verticals (||) i solen presentar pausa, que coincideix amb el punt o amb els signes d'interrogació i admiració.
- Exemple:

Londres (|) ha sofert una apagada general. || El govern (|) investiga l'origen de l'incident. ||

Els patrons entonatius

- **Entonació declarativa**- informen sobre fets i estats dels fets, serveixen per a informar l'interlocutor sobre alguna cosa.

Patró descendent. Comença en un nivell mitjà del to base del parlant, ascendeix a la primera síl·laba tònica i tot seguit el to descendeix progressivament fins a les últimes síl·labes. Exemple: *la votació* (|) ↑ *començarà a les nou* ↓.

-En les enumeracions de dos elements la primera unitat tonal acaba amb una inflexió final ascendent i la segona amb una inflexió descendent: *Van compra una ceba* ↑ *i peres* || ↓.

-Les enumeracions de més de dos elements es poden realitzar o mitjançant una enumeració ascendent, en la qual cada element no terminal acaba amb una inflexió final ascendent, o mitjançant una enumeració descendent, en la qual cada element no terminal (excepte el penúltim que acaba en una inflexió ascendent) acaba amb una inflexió final descendent: *Joguines* | ↑ *llibres* | ↑ *roba* | ↑ *i sabates* || ↓ x *Joguines* | ↓ *llibres* | ↓ *roba* | ↑ *i sabates* || ↓, respectivament.

-Els elements parentètics, les aposicions i els incisos es poden introduir enmig o a la fi de l'oració. Enmig=finalitzen amb una inflexió ascendent: *L'Arnau* | ↑ *el marit de la Xesca* | ↑ *no em va trucar* || ↓, al final=finalitzen amb una cadència descendent *No em va trucar L'Arnau* | ↓ *el marit de la Xesca* || ↓.

-Les dislocacions a la dreta o a l'esquerra del tema (la informació coneguda) de l'oració consisteixen en el moviment d'aquest a un lloc perifèric de l'oració. L'oració principal sol integrar un pronom de represa que es refereix a l'element dislocat. Els elements dislocats a l'esquerra terminen amb una inflexió ascendent: *D'amics* | ↑ *no en té gaires* || ↓. Els elements dislocat a la dreta, en canvi, terminen amb una inflexió descendent: *No en té gaires* | ↓ *d'amics* || ↓.

► **Entonació interrogativa** - preguntes absolutes o preguntes parcials

Dos patrons:

1. Ascens final. Exemple: *vols venir (|↑) al teatre?↑*
2. Descens final. Apareix sobretot quan la interrogativa va precedida de la partícula *que*, com ara: *que vols venir (|↓) al teatre?↓*

En les oracions interrogatives són també molt freqüents les dislocacions dels elements a l'esquerra o a la dreta, la funció de la dislocació és fixar l'atenció sobre l'element dislocat. Els elements dislocats copien l'entonació ascendent o descendent de l'oració principal repetint-la, per exemple: *El cotxe | ↑ l'heu comprat? || ↑ Que l'heu comprat | ↓ el cotxe? || ↓.*

► **Entonació imperativa**

Patró marcadament descendent. Podem diferenciar:

- L'ordre (o mode imperatiu pròpiament dit). To agut, brusc i ràpid amb un final molt greu. *↑calla!↓* o *he dit ↑ que callis!↓*
- El prec (o mode exhortatiu). To més suau i un tempo més lent, amb un cert allargament de les darreres síl·labes i algun mot que expressa el prec, com *si us plau* o *per favor*, com a la frase *Va, ↑calla↓, si us plau.*

Marca i transcriu fonèticament, segons els parlars orientals, tots els mots àtons de les frases següents:

- (1) Paciència, que de més verdes en maduren.
- (2) Ni ara ni mai cedirem en aquest punt.
- (3) El servei meteorològic avisa que nevarà al Pirineu.
- (4) En aquests moments, fa sol a les comarques litorals.

Marca la posició de l'accent primari (amb ^ˈ davant la síl·laba accentuada) dels mots següents: Ex.: portar [pur^ˈta]

auspici

berenar

valoració

remolatxa

rapidesa

resolt

Àfrica

Indica si les paraules següents són agudes, planes o esdrúixoles:

EX: *mirall* – aguda

Maleta

Informàtica

Piruleta

Genoll

Mandíbula

Emfasitzar

Victòria

Fill

Fotògraf

Enginyer

Calendari

Marca les unitats tonals (| , ||) i indica si hi ha inflexions entonatives ascendents i/o descendents ↓ ↑ .

(1) Primavera, estiu, tardor i hivern.

(2) El dòlar ha baixat i l'euro es manté.

(3) Si no plou, l'acte se celebrarà al camp d'esports.

(4) El president de l'entitat, l'advocat Jordi Mas, ha inaugurat el simposi.

(5) Els països pobres (sobretot subsaharians) reclamen un ajut urgent.

(6) a) De la guerra, ja no se'n parla. b) Ja no se'n parla, de la guerra.

(7) El Lluís fa econòmiques i en Pere, periodisme.

(8) El portaveu de la Banca va fer el ridícul, i no pas el sindicat.

(9) Jove, no passis de llarg d'aquesta oferta.

Indica si hi ha inflexions entonatives ascendents i/o descendents ↓ ↑ :

(1) Un cop rossa la ceba, s'hi afegeixen els alls, el llorer, la farigola i la canyella.

(2) Parlem amb el nostre assessor, l'economista Pere Jové, que ens aclarirà els dubtes.

(3) És un oferta única. No te la deixis perdre!

(4) De la hipoteca, no te'n preocupis. Ni tampoc t'hi amoïnis, pels tràmits.

(5) Vols participar com a voluntari per estendre l'ús del català?

(6) Que t'agradaria ajudar a algú a practicar el català?

(7) El nostre producte no és el millor... És únic!

(8) Cantes a la coral, Ariadna?

(9) Cantes a la coral "Ariadna"?

(10) I tu, què pots fer per millorar l'entorn?

(11) A millorar l'entorn, tots hi podem col·laborar!